

Verslag van de examencampagne 2013 voortgezet onderwijs

R.V.J. Alberts & B.J.M. Erens

Inhoud

Inleiding

- 1 Aantallen eindexamenkandidaten
- 2 Eindexamenvakken en vraagvormen
- 3 De constructie van opgaven en correctievoorschriften
- 4 De afname van de examens
- 5 De verzameling van afnamegegevens
- 6 Fouten in examenopgaven en aanvullingen op het correctievoorschrift
- 7 Normering

zeker weten

Inleiding

De examens 2013 stonden meer nog dan andere jaren in de publiciteit. Met name de examenfraude op de valreep van het eerste tijdvak genereerde veel media aandacht. Door het uitlekken van het examen Frans vwo was er plotsklaps volop belangstelling voor beveiliging en kwaliteitsborging. Na de afname van het tweede tijdvak werd de kwaliteit van de tweede correctie breed uitgemeten in de media. Ook zonder deze kwesties werd dit jaar i.v.m. de aanpassing van de uitslagregels in 2012 en de invoering van de kernvakregeling in 2013 al met meer dan gemiddelde spanning uitgezien naar de behaalde resultaten. De inhoudelijke reacties op de examens waren, zoals dat gebruikelijk is, wisselend kritisch en positief.

Examens vormen voor het onderwijs in zekere zin een ijkpunt, niet alleen voor de niveaubepaling en certificering van de leerling, maar ook voor de resultaten van de school. Omdat examenresultaten onderdeel uitmaken van de opbrengstenkaart, wordt ook buiten de examenperiode over examens en examenresultaten van scholen gesproken.

Centrale examens maken het mogelijk vergelijkingen met landelijke gemiddelden en vergelijkingen tussen scholen onderling te maken. Daarbij moet echter worden opgemerkt dat centrale examens zich beperken tot een deel van het examenprogramma. Alleen voor dat deel kunnen de examens een ijkpunt vormen. Een stijging of daling van de prestaties op het CE impliceert niet noodzakelijkerwijs een algehele niveaustijging of -daling.

Het verslag van de examencampagne 2013 bestaat uit meer dan dit document alleen. Dit document geeft voor vmbo, havo en vwo inzicht in de gang van zaken m.b.t. de aantallen kandidaten, de productie van de examens, de verzameling van afnamegegevens en de normering. Het examenverslag bestaat daarnaast nog uit een aantal andere onderdelen. Voor elk van die onderdelen is een afzonderlijke internetpagina ingericht. Het gaat om de volgende vier onderdelen.

1. Voor de landelijke resultaten van de centrale examens 2013 per schooltype wordt verwezen naar [resultaten per schooltype/leerweg](#). Per leerweg of schooltype wordt hier in een tabel een overzicht gegeven van het gemiddelde cijfer en percentage onvoldoende per vak.
2. Voor een gedetailleerder overzicht van de resultaten per examen is een excel-applicatie beschikbaar en wordt verwezen naar: [resultaten per examen](#). Elke gebruiker kan met deze excel-applicatie tabellen samenstellen waarin de belangrijkste kenmerken van zelf te selecteren examens overzichtelijk naast elkaar staan.
3. De cijfers op de examens komen tot stand na de normering van de examens door het College voor Examens¹ (CvE). Daaraan voorafgaand heeft Cito van duizenden kandidaten scores ontvangen. Deze scores en de daarmee corresponderende cijfers kunnen ook vanuit de in de testleer gangbare benaderingen geïnterpreteerd worden. Met de applicatie [betekenis geven aan cijfers](#) kunt u voor een te selecteren examen nadere informatie krijgen over de exactheid van een bepaald cijfer en over de relatieve positie daarvan binnen de landelijke steekproef. Deze informatie is bijvoorbeeld nuttig voor studenten die in het buitenland gaan studeren en daar willen uitleggen wat de Nederlandse cijfers betekenen. Daarnaast zijn ook studiedecanen geïnteresseerd in de betekenis van cijfers omdat examens verschillen in de mate waarin ze onderscheid maken tussen goede, zeer goede en uitmuntende kandidaten.
4. Sinds 2011 zijn de resultaten van de korte enquête die via het programma WOLF wordt aangeboden als onderdeel van dit verslag zijn opgenomen. In [waardering per examen](#) kunt u voor een te selecteren examen de resultaten van deze enquête bekijken. De resultaten van de enquête worden betrokken bij de verdere ontwikkeling van de examens.

In het onderhavige deel van het examenverslag wordt een aantal globale cijfermatige gegevens verstrekt. Daarnaast wordt er achtereenvolgens ingegaan op de werkwijze bij de examenproductie, de verzameling en verwerking van de gegevens en de normering.

¹ Het College voor Examens (CvE) is als zelfstandig bestuursorgaan onder andere verantwoordelijk voor de centrale examens en staatsexamens in het voortgezet onderwijs. De kerntaken van het CvE zijn de beschrijving van examenstof, het vaststellen van examenopgaven, en het normeren van de examens.

1 Aantallen eindexamenkandidaten

De tabellen 1, 2 en 3 geven een overzicht van de aantallen eindexamenkandidaten die zijn ingeschreven voor het eerste tijdvak van de Centrale Examens 2013.

De vermelde aantallen zijn de aantallen ingeschreven kandidaten bij het begin van het cursusjaar, zoals verstrekt door de Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO) te Groningen. Deze aantallen zijn in de regel een overschatting van de aantallen kandidaten die daadwerkelijk aan het examen deelnamen. In deze aantallen zijn naast de kandidaten van de reguliere VO-dagscholen ook VAVO-kandidaten, staatsexamen-kandidaten en examenkandidaten op Aruba, Curaçao en Sint Maarten opgenomen.

In 2013 namen er in het gehele vmbo (theoretische leerweg, gemengde leerweg, kaderberoepsgerichte leerweg en basisberoepsgerichte leerweg) ongeveer 104.335 kandidaten deel aan de examens (in 2012 waren dat er 102.454). Daarnaast namen ongeveer 55.253 havo- en 38.412 vwo-kandidaten deel aan het Centrale Examen, eerste tijdvak, dat in mei afgenomen werd. Zowel het aantal havo- als vwo-kandidaten is licht gedaald. In 2012 had havo 57.040 kandidaten en vwo 39.690.

Tabel 1: Aantallen examenkandidaten vmbo in 2013 voor de algemene vakken²

vak	BB-digitaal ¹⁾	BB-papier	KB-digitaal ²⁾	KB-papier	GL/TL
Nederlands	20.270	171	22.781	4.919	56.194
Fries					33
Frans	7		143		6.721
Duits	599	17	2.083	456	23.641
Engels	19.222	174	22.831	4.931	58.439
Arabisch		1		6	13
Turks		16		27	21
Spaans				36	477
economie	5.814	103	8.017	1.984	42.096
maatschappijleer 2	1.975	38	2.226	477	6.230
aardrijkskunde	427	10	494	122	18.616
geschiedenis	227	1	240	47	19.937
wiskunde	16.162	117	18.811	4.060	50.028
natuur- en scheikunde 1	5.705	18	6.111	1.180	16.796
natuur- en scheikunde 2					10.701
biologie	8.595	54	10.098	2.181	33.016
beeldende vakken (cse)					9.129
beeldende vakken (cpe)					9.205
muziek					866
dans					69
drama					328

1) In de leerweg BB worden de algemene vakken m.u.v. Arabisch, Turks en Spaans afgesloten in de vorm van een digitaal examen met flexibele afnamedata. Slechts enkele scholen hebben gebruik gemaakt van de optie om terug te vallen op het papieren cse met een vast afnamemoment.

2) Het merendeel van de VMBO-scholen heeft voor de leerweg KB deelgenomen aan de 'flexibele en digitale centrale examens KB', waarbij de examens voor de algemene vakken als computerbased test zijn aangeboden. De daarmee samenhangende leerlingaantallen staan in de kolom "KB-digitaal". Om een indruk te krijgen van de totale aantallen KB-leerlingen dienen de inschrijvingen voor KB digitaal en KB-papier te worden gesommeerd.

² Het feitelijk aantal kandidaten ligt gemiddeld genomen enkele procenten lager, omdat er bij het opgeven van de aantallen soms een zekere veiligheidsmarge wordt aangehouden.

Tabel 2: Aantallen examenkandidaten vmbo in 2013 voor de beroepsgerichte examens³

vak	CSPE-BB	CSPE-KB	CSPE-GL	CSE-GL
bouwtechniek-timmeren	700	660		
bouwtechniek-metselen	147	104		
bouwtechniek-schilderen	150	193		
bouwtechniek-fijnhoutbewerken	159	220		
bouw-breed	253	248		
elektrotechniek	474	673		
grafimedia	136	476	176	
installatietechniek	121	88		
instalektro	163	263		
metalektro	264	442		
metaaltechniek	690	745		
transport en logistiek	96	65		3
voertuigetechniek	740	766		40
verzorging	2.045	3.039		
uiterlijke verzorging	339	394		
zorg en welzijn breed	3.070	4.249		
administratie	233	485		
handel en verkoop	767	840		
handel en administratie	1.965	3.963		
mode en commercie	100	117		
consumptief - bakken	51	48		
consumptief - horeca	339	390		
consumptief - breed	661	884		
plantenteelt open teelten	101	84		
plantenteelt gesloten teelten	51	61		
groene ruimte	309	298		
bloembinden en -schikken	337	446		
dierhouderij en -verzorging productiedieren	148	161		
dierhouderij en -verzorging gezelschapsdieren	378	464		
verwerking agrarische producten	579	615		
agrarische bedrijfseconomie		663		
agrarische techniek		472		
landbouw-breed	1.597	1.345		
ict-route	281	550		
techniek breed	1.233	1.334		
sport, dienstverlening en veiligheid	822	1.553		
intersectoraal technologie & dienstverlening	76	138		
intersectoraal technologie & commercie	249	393		
intersectoraal dienstverlening & commercie	1.512	2.070		
ITI ¹⁾			6.409	
bouwtechniek ²⁾			87	
MEI ³⁾			379	
consumptieve techniek ⁴⁾			99	
HAV ⁵⁾			944	
zorg en welzijn ⁶⁾			1.223	
landbouw ⁷⁾			1.699	

1) voor technologie in de GL, ICT-route en intersectoraal is er één identiek cspe GL

2) voor bouwtechniek-timmeren, -metselen, -schilderen, -fijnhoutbewerken en bouw-breed is er één identiek cspe GL

3) idem voor elektrotechniek, installatietechniek, instalektro, metalektro, metaaltechniek en techniek-breed

4) idem voor consumptief-bakken, consumptief-horeca en consumptief-breed

5) idem voor handel en administratie, administratie, handel en verkoop en mode en commercie

6) idem voor verzorging, uiterlijke verzorging en zorg en welzijn-breed

7) voor landbouw-breed en het afdelingsprogramma landbouw is er één identiek cspe GL

³ Het feitelijk aantal kandidaten ligt gemiddeld genomen enkele procenten lager, omdat er bij het opgeven van de aantallen soms een zekere veiligheidsmarge wordt aangehouden.

Tabel 3: Aantallen examenkandidaten in 2013 voor de havo- en vwo-examens⁴

vak	havo	vwo
Nederlands	55.253	38.412
Fries	17	22
Latijn		7.141
Grieks		2.772
Frans	11.658	16.177
Duits	18.486	20.119
Engels	57.048	39.342
Spaans	980	1.563
Russisch	3	12
Turks	18	7
Arabisch	19	18
geschiedenis	36.796	19.160
geschiedenis (pilot) ¹⁾	651	394
aardrijkskunde	20.370	12.386
wiskunde A	39.546	19.892
wiskunde A (pilot) ¹⁾	169	248
wiskunde B	13.482	17.976
wiskunde B (pilot) ¹⁾	123	186
wiskunde C		2.378
wiskunde C (pilot) ¹⁾		38
natuurkunde	15.072	20.287
natuurkunde (pilot) ¹⁾	268	547
scheikunde	20.436	21.602
scheikunde (pilot) ¹⁾	376	448
biologie	21.767	20.442
biologie (pilot) ¹⁾	453	368
economie	35.651	20.855
economie (pilot) ¹⁾		711
management en organisatie	17.782	11.510
muziek	1.391	1.113
tekenen, handvaardigheid & textiele vormgeving	4.909	2.753
filosofie	1.550	3.346
maatschappijwetenschappen	6.217	3.598
maatschappijwetenschappen (pilot) ¹⁾	285	
kunst (algemeen)	7.936	5.341

¹⁾ Deze examens zijn ontwikkeld op basis van het vernieuwde nog experimentele examenprogramma en worden bij een beperkt aantal scholen afgenomen.

⁴ Het feitelijk aantal kandidaten ligt gemiddeld genomen enkele procenten lager, omdat er bij het opgeven van de aantallen soms een zekere veiligheidsmarge wordt aangehouden.

2 Eindexamenvakken en vraagvormen

In de tabellen 1 tot en met 3 zijn de eindexamenvakken genoemd die in 2013 centraal geëxamineerd zijn. Sinds 2001 zijn er geen examens meer die volledig uit machinaal scorebare vragen bestaan. De antwoorden op de open vragen of opdrachten worden beoordeeld door docenten aan de hand van door het CvE vastgestelde correctievoorschriften. De examens die zowel open als meerkeuzevragen bevatten, worden eveneens geheel door de docenten gescoord. De meerkeuzevragen in deze examens worden gescoord aan de hand van de in het correctievoorschrift opgenomen antwoordsleutels. De scoring van de centrale, schriftelijke examens voor de algemene vakken wordt tweemaal uitgevoerd: eerst door een examiner van de eigen school (de eigen docent) en vervolgens door een gecommiteerde van een andere school, de tweede corrector. Bij de beroepsgerichte examens is de tweede corrector meestal een docent van dezelfde school, aangewezen door de directeur van de school.

vmbo

De meeste examens voor het vmbo, zowel de digitale als de 'papieren'-examens met gemengde vraagvormen, bestaan voor ongeveer 50% tot 70% uit gesloten vragen en voor 50% tot 30% uit open vragen.

Bij de algemene vakken kennen alleen examens wiskunde uitsluitend de open vraagvorm.

De gesloten vragen in de digitale examens worden automatisch gescoord.

Binnen de cspe's (centraal schriftelijk en praktisch examen) bestaan de praktijkonderdelen uit open vragen en wordt kennis van de theorie voornamelijk getoetst in de vorm van digitale minitoetsen die uitsluitend bestaan uit automatisch scorebare vragen.

havo/vwo

Bij havo/vwo kent iets meer dan de helft van de 'papieren'-examens alleen de open vraagvorm.

De examens voor de moderne vreemde talen bestaan voor meer dan 60% uit meerkeuzevragen. Daarnaast bestaan ook de examens biologie en Nederlands voor een deel uit open vragen en voor een deel uit meerkeuzevragen. De examens beeldende vakken, Latijn, natuurkunde en muziek bevatten een beperkt aantal meerkeuzevragen naast overwegend of (vaak uitsluitend) open vragen.

3 De constructie van opgaven en correctievoorschriften

De verantwoordelijkheid voor de vaststelling van opgaven en correctievoorschriften ligt bij het CvE (College voor Examens). Bij de samenstelling van het college wordt naast onafhankelijkheid en deskundigheid ook gelet op voldoende draagvlak bij de representatieve onderwijsorganisaties.

Het CvE kent voor vwo/havo en voor vmbo voor ieder vak een vakcommissie (ook wel vaststellingscommissie genoemd). Het voorzitterschap van een CvE-vakcommissie wordt vervuld door een vakdeskundige uit het vervolgonderwijs. Naast de voorzitter hebben twee of drie docenten zitting in de vakcommissie. Deze docenten worden voorgedragen door de diverse algemene en vakinhoudelijke onderwijsorganisaties.

Voor de beroepsgerichte vakken kunnen de CvE-vakcommissies uitgebreid worden met adviseurs (op voordracht van de kenniscentra voor het beroepsonderwijs en het bedrijfsleven) of met toegevoegde leden (op voordracht van de brancheorganisatie).

Bij de constructie van opgaven en correctievoorschriften is een groot aantal constructiegroepleden betrokken. Zij selecteren de contexten en dragen de vragen aan bij de Cito-toetsdeskundige. Een constructiegroeplid is altijd een docent met ervaring in examenklassen. Per examen wordt in de regel door een drietal constructiegroepleden materiaal aangeleverd. De Cito-toetsdeskundige stelt het examen samen.

Bij de constructie van de examens wordt gewerkt volgens een door het CvE opgestelde constructieopdracht. In een constructieopdracht zijn de productspecificaties ten aanzien van het uiteindelijke examen opgenomen, zoals:

- de verdeling van de vragen over de examenstof;
- de mate waarin het examen vragen met een reproductief en/of productief karakter moet bevatten⁵;
- de keuze van teksten en contextmateriaal;
- de toe te passen vraagvormen en vaardigheidsvragen;
- de wijze waarop de correctievoorschriften opgesteld dienen te zijn.

De constructieopdrachten worden door het CvE opgesteld en uitgevoerd door Cito. De constructiegroepleden leveren de bouwstenen aan. Vooral een examen wordt vastgesteld, heeft de CvE-vakcommissie zich er van verzekerd dat het examen voldoet aan de specificaties uit de constructieopdracht. Door het gebruik van constructieopdrachten wordt bevorderd dat elk examen een evenwichtige representatie van het examenprogramma kent en dat examens van verschillende tijdvakken en verschillende jaren inhoudelijk als gelijkwaardig beschouwd kunnen worden.

De conceptexamens worden beoordeeld en zonodig van commentaar voorzien door de vakcommissies van het CvE. Daarnaast worden examenconcepten onder verplichting van strikte geheimhouding ook voor commentaar voorgelegd aan niet-schoolgebonden deskundigen, zoals universitaire deskundigen voor speciale onderwerpen, vakmensen bij de beroepsgerichte vakken en, voor de moderne vreemde talen, deskundigen die de desbetreffende taal als moedertaal spreken.

De CvE-vakcommissie stelt ten slotte de opgaven en het correctievoorschrift in hun definitieve vorm vast.

Papieren en praktijkexamens

De constructie van opgaven en correctievoorschriften voor de niet-digitale-examens betreft elk jaar drie tijdvakken. Dat zijn achtereenvolgens het eerste tijdvak, dat in de tweede helft van mei afgenomen wordt, het tweede tijdvak (de herkansing), dat in juni wordt afgenomen en het derde tijdvak (afname in augustus). Het derde tijdvak is o.a. bedoeld voor kandidaten die - om geldige redenen - niet aan de eerste twee tijdvakken konden deelnemen. Voor de praktijkexamens wordt per vak/leerweg één cspe (centraal schriftelijk en praktisch examen) geconstrueerd dat zowel voor het eerste tijdvak alsook voor de herkansingen kan worden ingezet.

In totaal zijn er dit jaar voor de uiteenlopende tijdvakken, exclusief de digitale examens, 425 examens aangeleverd.

Tabel 4: Aantal examens in 2013 exclusief digitale examens

niveau	1 ^e tijdvak	2 ^e tijdvak	3 ^e tijdvak	totaal
havo/vwo	67	64	63	194
vmbo algemene vakken	50	46	45	141
vmbo beroepsgericht	86	2	2	90
totaal	203	112	110	425

Digitale examens

We spreken in dit verslag van digitale examens als zowel de presentatie van opgaven, de beantwoording door de kandidaat en de scoring geheel via de computer verlopen. Tot 2012 maakten we bij de digitale examens onderscheid tussen examens met een vast afnamemoment en examens met een flexibel in te roosteren afnamemoment. Bij deze laatste examens worden er altijd diverse varianten aangeboden en hebben scholen de mogelijkheid om binnen een groter tijdsbestek zelf een afname in te plannen.

Eind 2012 heeft het CvE besloten de digitale examens met een vast afnametijdstip in het vmbo-GL/TL en havo en vwo vanaf examenjaar 2013 niet meer aan te bieden.

Het afnameprogramma ExamenTester leek onvoldoende stabiel voor situaties waarbij er in geval van storingen geen uitwijkmogelijkheden waren. De digitale examens met een vast afnamemoment zullen op termijn wel weer worden aangeboden in nieuw te ontwikkelen examensoftware.

Bij de digitale examens worden alle examenvragen op de computer getoond en voert de kandidaat alle antwoorden op de computer in. Ook de eerste en tweede correctie (indien van toepassing) vindt via de computer plaats. Bij gesloten vragen voert de computer de scoring uit, bij open vragen beoordeelt en scoort de docent de antwoorden op de computer.

⁵ In de constructieopdrachten voor de beroepsgerichte vakken komt dit onderscheid productief/reproductief niet voor.

In 2013 zijn bij vmbo BB en KB alle algemene vakken, met uitzondering van Turks, Arabisch en Spaans landelijk aangeboden als digitale examens met een flexibel in te roosteren afnamemoment.

Voor de leerweg BB sluiten nagenoeg alle scholen de algemene vakken af met digitale examens. Slechts 12 scholen hebben in overleg met het CvE gekozen voor de cse's. Voor de leerweg KB was 2013 te beschouwen als een overgangsjaar. In 2010 namen 60 scholen deel aan de eerste pilot, in 2011 verdriedubbelde dat aantal scholen tot 189. In 2012 namen 367 scholen deel aan de digitale examens voor de algemene vakken. In 2013 groeide dat aantal door tot 418. Dat is 80% van het totale aantal scholen met een kaderberoepsgerichte leerweg.

In totaal konden 22 vakken met een digitaal examen worden afgesloten.

Tabel 5 : Aantal digitale examens in 2013 per schooltype/leerweg.

schooltype	vak	afnameperiode	aantal vakken	aantal varianten
vmbo BB	algemene vakken m.u.v. Spaans, Turks en Arabisch	1 april t/m 19 juni	11	89
vmbo KB	algemene vakken m.u.v. Spaans, Turks en Arabisch	1 april t/m 19 juni	11	84
totaal			22	173

4 De afname van de examens

De periodes waarin de Centrale Examens afgenomen worden, zijn ruim voor het begin van het cursusjaar aan de scholen bekendgemaakt.

De organisatie van de afname van de eerste- en het merendeel van de tweede-tijdvakexamens is in handen van de schoolleiding. Het correctiewerk wordt verricht door aan de school verbonden docenten/examinatoren. De correctieperiode loopt door tot enkele dagen vóór de datum waarop de uitslag wordt meegedeeld.

De staatsexamencommissie organiseert de afname van het derde tijdvak in augustus. Daarnaast verzorgt de staatsexamencommissie ook voor het tweede tijdvak de afname voor enkele weinig gekozen vakken. De examens van deze 'aangewezen vakken' worden niet gepubliceerd.

Tabel 6: Examenrooster havo/vwo/vmbo 2013

	examendata
cpe beeldende vakken	18 maart t/m 10 mei
vmbo praktijkexamens eerste tijdvak	1 april t/m 31 mei
vmbo algemene vakken eerste tijdvak CBT BB en KB ¹⁾	1 april t/m 31 mei
vmbo algemene vakken eerste tijdvak CSE	13 mei t/m 28 mei
havo / vwo eerste tijdvak ²⁾	13 mei t/m 30 mei
herkansing vmbo praktijkexamens	5 juni t/m 19 juni
vmbo algemene vakken tweede tijdvak	17, 18 en 21 juni
havo / vwo tweede tijdvak	18, 19 en 21 juni

1) digitale examens met flexibele afnamedata

2) het examenrooster vermeldt 29 mei als laatste examendag voor het eerste tijdvak vwo. Door het uitlekken van het examen Frans vwo is die afname uitgesteld tot 30 mei.

5 De verzameling van afnamegegevens

De activiteiten voor de verzameling van afnamegegevens ten behoeve van de normering beginnen lang voor de examenperiode. In november vindt de inschrijving van kandidaten bij de Productgroep examendiensten van de Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO) in Groningen plaats. Deze gegevens worden ook door Cito gebruikt. Op basis van deze inschrijfgegevens worden scholen door Cito aangeschreven voor de verzameling van afnamegegevens. De gegevens van een steekproef van kandidaten (5, 10 of alle kandidaten van een vak per school) worden bij de normeringsvergaderingen gebruikt om na te gaan hoe de examens door de kandidaten gemaakt zijn en spelen een beslissingsondersteunende rol bij het vaststellen van de normering.

De standaardprocedure bij de papieren examens is als volgt. Het definitieve correctievoorschrift wordt vóór afname van het examen vastgesteld. Het wordt direct na de afname van het examen gepubliceerd via internet⁶. De docent/examinator kan onmiddellijk na afname van het examen beginnen met de correctie en op grond van het correctievoorschrift scores per vraag toekennen.

Naast de verzameling van gegevens voor het eerste tijdvak zijn ook voor een groot aantal tweede-tijdvak-examens de afnamegegevens verzameld. Bij de gegevensverzameling voor het tweede tijdvak werd tevens gevraagd het door de kandidaat in het eerste tijdvak behaalde cijfer te vermelden. Op basis van deze gegevens is een vergelijking gemaakt tussen eerste en tweede tijdvak.

Bij het verstrekken van de afnamegegevens dient de corrector per open vraag de behaalde score aan te geven en per gesloten vraag het door de kandidaat gekozen alternatief. Dit laatste gegeven is essentieel om de kwaliteit van de afleiders (de onjuiste alternatieven) te kunnen beoordelen. Ook bestaat de mogelijkheid om aan te geven dat een kandidaat een bepaalde vraag in het geheel niet heeft beantwoord. De mate waarin met name vragen aan het eind van het examen door kandidaten niet beantwoord zijn, kan geïnterpreteerd worden als een indicatie voor tijdnood en kan er op wijzen dat een examen als geheel in relatie tot de beschikbare afnametijd te bewerkelijk is geweest.

⁶ Bij de cspe's worden de correctievoorschriften pas gepubliceerd in september en krijgen de scholen twee geprinte exemplaren van de correctievoorschriften toegestuurd.

Wijze van gegevensverzameling bij papieren examens

Sinds 2001 is ervaring opgedaan met het elektronisch verzamelen van afnamegegevens. Het programma WOLF is mede op basis van suggesties uit het onderwijsveld steeds verder uitgebouwd tot een volwaardig hulpmiddel bij de correctie.

Vanaf 2006 zijn alle scholen bij de cse's en de cspe's voor het verstrekken van afnamegegevens aangewezen op het programma WOLF.

WOLF staat voor: Windows Optisch Leesbaar Formulier. De school- en examengegevens zijn via een pincode te downloaden van internet en de ingevoerde deelscores worden weer via het internet teruggestuurd naar Cito.

WOLF neemt de gebruiker bij de hand; het is te vergelijken met het elektronisch aangifteformulier van de belastingdienst. Wordt er iets fout ingevuld of overgeslagen, dan merkt de gebruiker dat direct.

Het gebruik van het programma heeft voor de docent verschillende voordelen.

- Met behulp van WOLF kan tegelijkertijd een score-overzicht voor de tweede corrector worden samengesteld. Gegevens hoeven dus maar één keer te worden ingevoerd.
- De meerkeuzevragen worden door het programma gescoord;
- Het programma berekent de somscore;
- Het programma herberekent de somscore als naderhand bij een vraag een 'aanvulling op het correctievoorschrift wordt uitgebracht (bijvoorbeeld bij een aanpassing van de antwoordsleutel)
- Over de ingezonden gegevens kan de docent een groepsrapportage ontvangen⁷.

Een ander voordeel van WOLF is dat het ook zicht geeft in de respons van scholen. Voor het merendeel van de ingezonden groepen geldt dat er van veel meer dan het minimum aantal kandidaten gegevens werden ingezonden. Er wordt een veelvoud ingezonden van wat strikt genomen nodig is voor het verkrijgen van een representatief beeld.

In 2009 is voor een 12-tal vakken uitgebreid onderzoek gedaan naar de wijze waarop de totstandkoming van de steekproef verbeterd zou kunnen worden door op een gecontroleerde wijze gebruik te maken van zo veel mogelijk van de beschikbare gegevens. Voor de onderzochte vakken bleken de verschillende manieren van steekproeftrekking qua resultaat elkaar nauwelijks te ontlopen. Het bleek niet nodig om meer gegevens op te vragen, maar om van de verstrekte gegevens beter gebruik te maken. Alleen de wijze van steekproeftrekking uit de beschikbare gegevens is aangepast.

Bij de meeste algemene vakken werden t/m 2009 per school per examen de alfabetisch eerste vijf kandidaten in de steekproef opgenomen. Sinds 2010 worden alle beschikbare en gevalideerde gegevens die op het moment van steekproeftrekking beschikbaar zijn in de analyses meegenomen. In 2013 gold nog wel een beperking ten aanzien van de capaciteit van de analyseprogramma's. Indien voor een examen van meer dan 32.000 kandidaten gegevens beschikbaar waren, werd het surplus niet in de steekproef opgenomen. De ingezonden scores voor een bepaalde kandidaat op een examen worden voor de telling en verwerking van de respons aangeduid als een "formulier". Van de in totaal 953.000 ingezonden formulieren zijn er 906.148 opgenomen in de steekproef voor analyse van de verschillende examens. Van deze 906.148 formulieren waren er 731.004 boventallig. Dat wil zeggen dat ze buiten het formele verzoek van de in te zenden kandidaten vielen. Van de bijna 46.892 formulieren die niet voor analyse zijn benut zijn er 445 om technische reden niet verwerkt en 46.407 formulieren zijn te laat ingezonden. 'Te laat' wil zeggen dat de formulieren zijn ingezonden nadat de steekproef voor het desbetreffende vak getrokken is. De gegevens van deze 'te laat' ingezonden kandidaten worden nog wel gebruikt voor de groepsrapportage.

Tabel 7: Aantallen verwerkte "formulieren" in het eerste tijdvak

<u>schooltype</u>	<u>ingezonden</u>	<u>in steekproef</u>	<u>vervallen</u>	<u>boventallig</u>	<u>alleen voor groepsrapportage</u>
vwo	254.597	238.713	126	194.130	15.758
havo	309.705	289.695	146	251.411	19.864
vmbo alg. vakken	334.049	324.535	131	267.435	9.383
vmbo beroeps	54.649	53.205	42	18.028	1.402
totaal (absoluut)	953.000	906.148	445	731.004	46.407
in procenten	100	95	0	77	5

⁷ Wanneer er voor een eerste-tijdvakexamen meer dan 300 inschrijvingen zijn en er voldoende respons is, worden voor dat examen in principe groepsrapportages gegenereerd. Wanneer een docent voor een groep kandidaten van meer dan 5 kandidaten gegevens inzendt, wordt er voor die groep een groepsrapportage gegenereerd.

In totaal werden er voor het eerste tijdvak bijna 953.000 formulieren ingezonden. Dat zijn zo'n 40.000 meer dan in 2012. De stijging is voornamelijk te danken aan de algemene vakken in het vmbo. Ondanks een geringe teruggang bij het vmbo KB waar door de overstap naar de digitale examens minder 'papieren'-afnamen zijn gerealiseerd, zien we dat er relatief meer wordt ingezonden. Dit jaar was er in de planning ongeveer evenveel tijd beschikbaar voor correctie als in 2012. Het aantal inzendingen ná de uiterste inzenddatum ligt procentueel iets lager dan vorig jaar.

Dit jaar is 95% van de ingezonden formulieren opgenomen in de steekproef en wordt daarmee gebruikt voor de ondersteuning van de normeringsbeslissingen. 5% van de formulieren wordt na de uiterste inzenddatum ingezonden. Deze formulieren worden niet meer in de analyses verwerkt. Ze worden - mits minimaal één dag voor het bekend maken van de normering ingezonden - nog wel meegenomen in de productie van de groepsrapportages.

Na publicatie van de normering zijn nog eens bijna 3000 formulieren ingezonden. Deze zijn niet meer in bovenstaande statistieken verwerkt.

In 2013 is het programma WOLF expliciet ook beschikbaar gesteld voor VAVO-instellingen. De door VAVO's ingezonden formulieren worden niet opgenomen in de steekproef maar er wordt, indien dat gewenst is, wel een groepsrapportage over gegenereerd. In totaal zijn door de VAVO's 1225 formulieren ingezonden. Ongeveer 4% van de VAVO-docenten heeft gebruik gemaakt van het programma WOLF. De VAVO-docenten die wel van WOLF gebruik hebben gemaakt, deden dat voor nagenoeg al hun kandidaten

Groepsrapportages

Voor elk examen dat bij meer dan 300 kandidaten wordt afgenomen bestaat de mogelijkheid van groepsrapportages. Elke docent die van meer dan 5 kandidaten gegevens heeft ingezonden, heeft de mogelijkheid om over de ingezonden gegevens een groepsrapportage te ontvangen. Voor elke groep/klas van meer dan vijf kandidaten is een groepsrapportage aangemaakt.

In zo'n groepsrapportage worden de resultaten van de groep op onderdelen uit het examen vergeleken met die van de landelijke steekproef.

In totaal zijn er meer dan 45.000 groepsrapportages aangemaakt. In bijna 95% van de gevallen had de examinator/docent een e-mail adres opgegeven en is de rapportage per e-mail toegezonden.

De ontvangen reacties op de groepsrapportages zijn positief. Het wordt zeer op prijs gesteld dat men nu "eens iets terug krijgt" en niet meer alleen maar informatie moet verstrekken. Voor drie examens werden we door de gebruikers er op gewezen dat de groepsrapportages niet volledig waren. Na doorvoering van de verbeteringen zijn voor deze examens de groepsrapportages opnieuw gegenereerd en verzonden. Dit jaar was het voor het eerst mogelijk om een kopie van de groepsrapportage naar de examensecretaris te laten zenden. In ongeveer 1/3 van de gevallen heeft men daar gebruik van gemaakt. In totaal zijn er meer dan 60.000 e-mailberichten met groepsrapportages verstuurd.

Andere toepassingen

De afnamegegevens worden primair verzameld om de normeringsbeslissingen te ondersteunen. Daarnaast wordt ook gezocht naar manieren om deze schat aan informatie dienstbaar te maken aan het onderwijs.

In 2013 heeft Cito voor de moderne vreemde talen de applicatie 'Mix en meet' gepubliceerd. Met deze applicatie is, bij het oefenen met oude examenonderdelen, gemakkelijk en nauwkeurig na te gaan welk cijfer een leerling zou halen als de examennorm zou worden toegepast. Met 'Mix en meet' kan voor elke willekeurige selectie van teksten een omzettingstabel worden gegenereerd die gebaseerd is op de examennorm.

Nieuw in 2013 is dat ook de resultaten van de itemanalyses toegankelijk zijn gemaakt. Van alle gepubliceerde cse's en cspe's zijn de integrale toets- en itemanalyse beschikbaar op de site van Cito. Voor de eerste tijdvak cse's staan per examen alle relevante documenten zoals PDF's van opgavenboekje, bijlagen, correctievoorschrift, spraaksynthese-bestanden en nu ook de toets- en itemanalyse bij elkaar. Dat biedt zowel mogelijkheden voor examentraining als gedetailleerde analyse per vraag.

Cito verleent graag medewerking aan initiatieven om de afnamegegevens verrijkt aan het onderwijs terug te geven. In dat verband kan bijvoorbeeld de proeftuin economie havo van kennisnet en SLO worden genoemd.

WOLF-Enquête

Sinds 2009 is in het programma WOLF de mogelijkheid opgenomen om bij een examen een korte enquête aan te bieden. In deze enquête kunnen de docenten hun oordeel geven over het examen. Sinds 2011 wordt deze optie jaarlijks herhaald.

Deze korte enquête (quickscan) wordt aangeboden bij de papierenexamens voor vwo, havo en vmbo GL/TL.

De docent is niet verplicht de enquête in te vullen en zou deze gemakkelijk kunnen overslaan. Desalniettemin is tussen de 70 en 90% van de scholen vertegenwoordigd in de resultaten. De enquête bestaat uit vier gesloten vragen. Gevraagd wordt naar het oordeel van de examinator over:

- de moeilijkheidsgraad van het examen;
- de lengte van het examen;
- de aansluiting bij het gegeven onderwijs.

Als laatste wordt gevraagd het examen te waarderen met een cijfer.

De enquêtes leveren zinvolle informatie op die gebruikt wordt bij de ontwikkeling van toekomstige examens.

Bij een beperkt aantal examens zijn de e-mailadressen voor de WOLF groepsrapportage ook gebruikt om de docenten te benaderen voor een vervolgenquête. Dit gebruik was al vooraf in de maartmededeling en in de instructie voor de docent/examinator aangekondigd. De uitgebreidere bevraging is in 2013 aangeboden voor de volgende examens:

- tekenen, handvaardigheid en textiele vormgeving vwo
- scheikunde vwo
- Frans havo
- Engels havo
- economie havo
- natuur- en scheikunde 1 vmbo GL/TL

De verslagen van deze enquêtes worden in de loop van het schooljaar 2013-2014 gepubliceerd op de site van CvE

Wijze van gegevensverzameling bij digitale examens

De digitale examens worden afgenomen met behulp van het programma ExamenTester. Dit programma bestaat o.a. uit een module Testmanager en Correctiemanager. In Testmanager dient de examensecretaris alle examenafnames te plannen. Via correctiemanager kunnen de open vragen door de correctoren gescoord worden. In 2013 waren bij geen van de digitale examens tweede correctoren van een andere school betrokken. Een voordeel van digitale examens is dat alle automatisch scorebare vragen door het programma worden gescoord en dat na scoring van de open vragen door de corrector de totaalscore automatisch berekend wordt. Door middel van een druk op de knop "dataretour naar Cito" worden alle gegevens met de server van Cito gesynchroniseerd.

Bij de flexibele digitale examens zijn voor de basisberoepsgerichte leerweg voor de algemene vakken van 62.908 examenafnames gegevens ontvangen, voor de kaderberoepsgerichte leerweg waren dat er 72.791. De uitwisseling van gegevens is probleemloos verlopen.

Wijze van gegevensverzameling bij de minitoetsen

Binnen een cspe wordt de theoretische leerstof bevraagd in de vorm digitale minitoetsen. Dit zijn relatief korte toetsonderdelen waarbij zo'n toetsonderdeel uit minimaal 10 vragen bestaat. Alle vragen van de minitoetsen zijn automatisch scorebare vragen. Het betreft overwegend meerkeuze- of matrix-vragen. Een kandidaat die een cspe aflegt maakt gemiddeld genomen 2 à 3 van die onderdelen.

De scholen bieden deze minitoetsen aan via het programma MiniTester. Net als bij het programma ExamenTester kunnen door een druk op de knop "dataretour naar cito" alle gegevens met de server van Cito worden gesynchroniseerd. In totaal zijn er in 2013 gegevens ontvangen van 85.212 afgenomen minitoetsen. Dat is een stijging van bijna 15% ten opzichte van 2012. De stijging zet verder door, maar het is nog steeds een beperkt deel (ongeveer de helft) van het totaal aantal afnames.

6 Fouten in examenopgaven en aanvullingen op het correctievoorschrift

Ondanks het feit dat elke examenopgave door verschillende groepen deskundigen onafhankelijk van elkaar bekeken wordt en dat drukproefcorrecties door verschillende betrokkenen uitgevoerd worden, is het nooit helemaal uitgesloten dat er in een of enkele examens een storende fout over het hoofd wordt gezien. Wanneer deze fout nog bij de laatste controle, enkele weken voor het examen, geconstateerd wordt, ontvangen de scholen een erratumblad. Een fout in de opgaven moet bij het begin van het examen worden voorgelezen en is dus zeer storend voor de kandidaten. In alle gevallen dat er een erratumblad moet verschijnen is er sprake van een onvolkomenheid in het examen.

Een fout in het correctievoorschrift kan in veel gevallen nog voorafgaand aan de publicatie van het correctievoorschrift worden hersteld. Wanneer de keuzemogelijkheid aanwezig is, wordt de voorkeur gegeven aan een aanpassing van het correctievoorschrift boven een erratumblad voor de opgaven.

Dit jaar moesten er voor de eerste-tijdvak-examens 14 erratumbladen voor de opgaven en 2 erratumbladen voor de correctievoorschriften verzonden worden. Voor het tweede tijdvak moest er 1 erratumblad voor de opgaven en geen voor de correctievoorschriften verzonden worden.

Scholen ontvangen van de Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO) een overzicht van de examens waarvoor een erratumblad verschenen is. Dit overzicht wordt op internet gepubliceerd.

Blijkt er bij de afname desondanks toch nog een onvolkomenheid te staan in een examen of in een correctievoorschrift, dan publiceert het CvE op het "Examenblad" een tussentijds bericht (aanvulling op het correctievoorschrift) over de wijze waarop deze vraag beoordeeld moet worden. Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt ook via e-mail gedistribueerd. Dit jaar was dat bij 27 examens in het eerste tijdvak nodig, en bij 4 examens in het tweede tijdvak.

Een aanvulling op het correctievoorschrift kan alleen gepubliceerd worden wanneer de onvolkomenheid kort na afname van het examen ontdekt is. Wordt tijdens de normeringsvergadering besloten dat een vraag op vakinhoudelijke gronden toch minder gelukkig was, dan rest alleen de mogelijkheid dit in de normeringsterm te verdisconteren. We spreken dan van een incidentele aanpassing van de N-term.

Steeds minder gaat het bij een aanvulling op het correctievoorschrift om storende fouten. Vaak blijkt achteraf dat een vraag ook anders gelezen of geïnterpreteerd kan worden. Soms is behoefte aan verduidelijking. Het is beleid van CvE om via aanvullingen op het correctievoorschrift inhoudelijke duidelijkheid te verschaffen en geen misverstand over de status van de mededeling te laten bestaan.

Tabel 8: Overzicht van aantallen errata in de examens eerste tijdvak

	errata in opgaven	errata in cv vooraf ¹⁾	aanvulling op cv achteraf ¹⁾
vwo	4	–	10
havo	1	–	5
vmbo algemene vakken	4	–	7
vmbo beroepsgerichte vakken	5	2	5
totaal	14	2	27

1) Het vermelde aantal bij de vmbo beroepsgerichte vakken heeft betrekking op de combinatie van het correctievoorschrift én de instructie voor de examinator.

7 Normering

De normeringsvergaderingen voor de eerste-tijdvak-examens vonden dit jaar voor vmbo beroepsgerichte vakken plaats op 5 juni, voor vmbo algemene vakken op 12 juni en voor havo en vwo op 13 juni.

De normeringsbeslissingen werden telkens een dag later bekend gemaakt via de websites www.examenblad.nl en www.cito.nl.

Onder normering van examens verstaan we in het algemeen de procedure die gevolgd wordt bij de omzetting van scores in cijfers. Sinds 2000 wordt genormeerd volgens de 'CvE-methode'

Deze methode is voor alle examens toepasbaar ongeacht de gehanteerde vraagvormen of de lengte van de scoreschaal. De vaststelling van de normeringsterm per examen is daarbij de belangrijkste beslissing.

De normeringsterm is te beschouwen als een ijkvariabele die in principe zo wordt vastgesteld dat in verschillende jaren en tijdvakken even zware eisen aan kandidaten gesteld worden om een voldoende voor het centrale examen te halen. De normeringsterm kan variëren van 0,0 tot en met 2,0.

Op verzoek van het College voor Examens (CvE) is de normeringssystematiek in 2009 onderwerp geweest van een audit. Een van de aanbevelingen uit de audit was om de normeringssystematiek voor geïnteresseerden op een toegankelijke wijze in een samenhangend document te beschrijven. CvE en Cito stonden positief tegenover deze suggestie. In 2011 is op kennisnet op de site van toetswijzer een toetsspecial gepubliceerd geheel gewijd aan de normering van examens. Deze special, bereikbaar via onderstaande link, zal hopelijk bijdragen aan de transparantie over de uitgangspunten en werkwijzen bij de normering.

<http://toetswijzer.kennisnet.nl/html/normering/default.shtm>

In de besluitvorming ten aanzien van de normering zijn globaal genomen drie stappen te onderscheiden. De eerste stap betreft de advisering door de Cito-toetsdeskundige op basis van de geanalyseerde afnamegegevens. De Cito-toetsdeskundige stelt het advies op voorafgaand aan de normeringsvergadering van de CvE-vakcommissie. De tweede stap betreft de advisering door de CvE/ vakcommissie aan de CvE-leiding. De vakcommissie stelt een normeringsadvies op voor de CvE-leiding, daarin worden de volgende elementen expliciet betrokken: het Cito-advies, een vakinhoudelijke beoordeling van het examen door de vakcommissie en een weging van binnengekomen reacties en commentaren op het examen.

Bij de derde stap inventariseert de CvE-leiding alle adviezen en beoordeelt deze o.a. op consistentie over vakken en schooltypen en stelt vervolgens de definitieve normering vast.

De advisering door de Cito-toetsdeskundige berust voornamelijk op de interpretatie van de analyses van de afnamegegevens. Dit advies is in eerste instantie vooral een technisch advies. Het is technisch in die zin dat op basis van de verzamelde afnamegegevens een zodanige normering wordt voorgesteld dat over jaren en tijdvakken heen gelijke eisen aan kandidaten worden gesteld. De norm die als uitgangspunt wordt genomen, is bepaald door het CvE. Voor de meeste vakken heeft het CvE dat gedaan door per vak een referentie-examen aan te wijzen met een daarbij toe te passen referentienorm. De Cito-toetsdeskundige adviseert in de regel voor het nieuwe examen een N-term die equivalent is aan de referentienorm op het referentie-examen.

De gegevensverzameling en de daarop aansluitende normeringsprocedures zijn niet voor alle vakken volledig identiek. Voor sommige examens zijn er meer en andersoortige gegevens beschikbaar om de normeringsbeslissing te ondersteunen. Voor die examens waarbij de gegevensverzameling minder volledig is, moeten noodzakelijkerwijze enkele aannamen worden gedaan. De waarde van het Cito-advies is afhankelijk van de juistheid van die aannamen. Maar gegeven het uitgangspunt is de redeneertrant transparant. Het Cito-advies heeft geen 'absolute' pretenties, maar als de geëxpliciteerde aannamen juist zijn dan zou ook het resultaat juist moeten zijn. We zullen dat hieronder nader toelichten.

Bij de gegevensverzameling voor de eerste tijdvakexamens worden globaal de volgende varianten onderscheiden:

1. de standaardprocedure van gegevensverzameling die voor (nagenoeg) alle examens geldt. Dit houdt in dat er bij een steekproef van meer dan 2000 kandidaten deelscores per vraag worden verzameld;
2. sommige examens met overwegend de gesloten vraagvorm zijn naast de standaardprocedure ook nog opgenomen in de procedure 'normvergelijking achteraf' (dit zijn de examens Frans, Duits en Engels voor vmbo-GT, havo en vwo (met uitzondering van Frans vwo));
3. sommige examens met uitsluitend of overwegend open vragen zijn naast de standaardprocedure ook nog opgenomen in de procedure 'normvergelijking vooraf' (dit zijn naast de exacte vakken op havo en vwo-niveau ook economie en biologie);

4. tot slot zijn er de “experimentele”-examens die in de regel bij een relatief kleine groep van kandidaten worden afgenomen en die doorgaans overlap vertonen met het reguliere examen zodat de beide examens in relatie tot elkaar kunnen worden genormeerd. Op basis van overlap tussen beide examens worden aanvullende analyses uitgevoerd;
5. Bij de beroepsgerichte examens zijn de steekproeven in de regel veel kleiner dan de 2000 kandidaten die bij het merendeel van de algemene vakken gehaald worden. Voor de beroepsgerichte examens wordt dan ook voor een deel van de examens een andere werkwijze gevolgd. Ongeacht de omvang van het aantal kandidaten worden er altijd afnamegegevens verzameld. Daarnaast wordt bij enkele praktijkexamens door uitvoering van standardsettingsprocedures aanvullende informatie verzameld.
6. Bij de flexibele digitale examens worden voor elk vak diverse varianten uitgeleverd. Deze varianten die volgens een specifiek ontwerp zijn samengesteld kunnen enigszins verschillen in moeilijkheidsgraad. Op basis van vergelijking van afnamegegevens van de verschillende varianten worden alle varianten geëquivaalend.

Hieronder worden deze verschillende werkwijzen nader toegelicht.

Ad 1) Voor de meeste algemene vakken is door het CvE een referentie-examen aangewezen. Bij het opstellen van het Cito-advies spelen de verzamelde gegevens een belangrijke rol. De advies N-term moet compenseren voor verschillen in moeilijkheidsgraad tussen het referentie-examen en het nieuwe examen. De behaalde resultaten zijn de resultante van enerzijds verschillen in moeilijkheidsgraad met het referentie-examen en anderzijds een eventuele stijging of daling van het prestatieniveau van de nieuwe examenpopulatie. In eerste instantie wordt aangenomen dat de populaties van jaar tot jaar een vergelijkbaar prestatieniveau hebben. Een verschil in de gemiddelde score met het referentie-examen wordt derhalve gezien als een gevolg van een verschil in moeilijkheidsgraad met het referentie-examen. Aan de hand van de analyseresultaten wordt vervolgens nagegaan met welke normeringsterm het verschil in moeilijkheidsgraad adequaat gecompenseerd kan worden. Pas in tweede instantie wordt dit gecorrigeerde verschil in moeilijkheid gecorrigeerd voor een eventuele verandering in de vaardigheid van de populatie als geheel.

Ad 2) De procedure voor examens die zijn opgenomen in de ‘normvergelijking achteraf’ verloopt als volgt: Bij de samenstelling en de vaststelling van de examens wordt een zelfde moeilijkheidsgraad nagestreefd als die van een vooraf aangewezen referentie-examen met de daarbij behorende referentienorm. Na afname van de examens wordt de feitelijke moeilijkheidsgraad van het nieuwe examen vergeleken met die van het referentie-examen en wordt de norm van het referentie-examen overgebracht op het nieuwe examen. Dit gebeurt op basis van de normvergelijkingsgegevens. Bij deze werkwijze wordt er niet voorshands van uitgegaan dat populaties over jaren heen een zelfde prestatieniveau hebben. Als uit de normvergelijkingsgegevens voldoende eenduidig blijkt dat de nieuwe populatie een hoger prestatieniveau heeft dan de referentiepopulatie dan leidt dat ook tot een hogere waardering in de zin van minder onvoldoendes en een hoger gemiddeld cijfer.

Ad 3) De gegevens van de ‘normvergelijking vooraf’ worden verzameld door middel van een pretest. Deze gegevens zijn reeds verwerkt bij de samenstelling van de definitieve examens en het opstellen van de correctievoorschriften. Deze examens zijn meestal met een normeringsterm van 1,0 equivalent aan het aangewezen referentie-examen. Ook voor deze examens wordt niet voorshands aangenomen dat populaties over jaren heen een zelfde prestatieniveau hebben.

Ad 4) Bij de experimentele cse’s speelt de overlap met de reguliere examens een belangrijke rol. Op basis van de overlap wordt getracht de beide examens zo te normeren dat aan beide groepen kandidaten vergelijkbare eisen worden gesteld. Een belangrijk uitgangspunt bij de definitieve vaststelling van de normeringsterm is dat de kandidaten die aan het experimentele examen deelnemen niet gedupeerd mogen worden door het experimentele karakter van het examen.

Ad 5)

Bij de beroepsgerichte examens onderscheiden we drie situaties.

- a) cspe’s met een referentie-examen
- b) cspe’s zonder referentie-examen en
- c) cse’s beroepsgericht.

We stellen deze drie situaties achtereenvolgens aan de orde.

5a) Bij de cspe’s waarvoor een referentie-examen is aangewezen, wordt op basis van de verzamelde resultaten een vergelijking uitgevoerd met dat referentie-examen. In dat geval is de werkwijze vergelijkbaar met de onder

ad 1 genoemde examens. In sommige gevallen wordt deze procedure nog aangevuld met een kwalitatieve vergelijking van de moeilijkheidsgraad van opgaven van het referentie-examen met die van het nieuwe examen. dat gebeurt op basis van expert oordelen.

5b) In geval er voor een cspe geen referentie-examen beschikbaar is, wordt er bij het technisch advies gestuurd op een bepaald percentage onvoldoende. Vervolgens wordt getoetst of de daaruit resulterende N-term past binnen de expertoordelen uit de standardsettingsprocedure. Bij zo'n standardsettingsprocedure geven experts, onafhankelijk van elkaar, aan wat een hypothetische grenskandidaat op een bepaald examen volgens hen zou moeten presteren. De experts bespreken de verschillen in de eisen die ze stellen en stellen die zo nodig bij. De standardsettingsprocedure wordt altijd voorafgaand aan de afname van het examen afgerond. De uitkomst van de procedure is o.a. een bereik van N-termen waarbinnen volgens de experts een acceptabele N-term gevonden kan worden.

5c) Bij de constructie van de centraal schriftelijke examens (cse's) voor de beroepsgerichte vakken wordt een zodanige moeilijkheidsgraad nagestreefd dat het examen met een N-term van 1,0 redelijkerwijs genormeerd zou kunnen worden. De verzamelde gegevens worden gebruikt om de redelijkheid van die aanname te toetsen. Als uit de resultaten blijkt dat die aanname niet houdbaar is, wordt de moeilijkheidsgraad van het examen opnieuw bekeken en wordt de N-term aangepast.

Ad 6) Bij de flexibele digitale examens BB en KB worden de verschillende varianten per vak volgens een uitgekiend ontwerp samengesteld. Dit ontwerp is zodanig gekozen dat alle varianten met elkaar vergeleken kunnen worden. Daardoor is het mogelijk om na te gaan of en zo ja in welke mate er verschillen in moeilijkheid bestaan tussen de verschillende varianten. Bij de normering van de varianten wordt er zorg voor gedragen dat bekend is hoe groot deze verschillen zijn en met welke verschillen in N-term er zo goed mogelijk voor gecompenseerd wordt.

Tweede-tijdvak-normering

In principe heeft het tweede tijdvak dezelfde normeringsterm als het eerste tijdvak. Wanneer bij de vaststelling van de normeringsterm voor het eerste tijdvak het feit van één of meer onjuiste vragen in dat examen is meegewogen, dan werkt dit niet door naar het tweede tijdvak. De 'voorlopige' normeringsterm voor het tweede tijdvak is in dat geval de normeringsterm die vastgesteld zou zijn als er geen onjuiste vraag in het eerste tijdvak had gezeten.

De basale aanname daarbij is dat de eerste- en tweede-tijdvak-examens, die gelijktijdig geconstrueerd en vastgesteld worden, gelijkwaardige examens zijn.

De door het CvE gepubliceerde voorlopige normeringstermen voor het tweede tijdvak zijn voorlopig in die zin dat ze nooit ten nadeel van de kandidaten zullen worden bijgesteld. De definitieve normeringstermen voor het tweede tijdvak zullen nooit lager worden vastgesteld. De voorlopige normeringstermen voor het tweede tijdvak worden alleen gewijzigd wanneer uit de vergelijking van het eerste en tweede tijdvak onomstotelijk blijkt, dat het tweede tijdvak moeilijker is dan het eerste tijdvak. De vergelijking van het eerste en tweede tijdvak vindt plaats aan de hand van de scores van het tweede tijdvak en het cijfer voor het eerste tijdvak. Deze worden direct na de correctie via het programma WOLF naar Cito opgestuurd.

Score-cijfer-transformatie

Behalve de normeringsterm is ook de wijze van omzetten van score naar cijfer bij de normering van belang. Sinds 2000 wordt bij de omzetting de 'CvE-methode' gevolgd (<http://www.cito.nl/vo/ce/normering/normeringsmethode.htm>).

Uitgangspunten bij de omzetting van score naar cijfer zijn:

- elk volgend gescoord punt leidt altijd tot een hoger examencijfer (afgezien van afrondingen);
- een score van 0% correspondeert altijd met het examencijfer 1;
- een score van 100% correspondeert altijd met het examencijfer 10;
- over een zo breed mogelijk centraal interval van de scoreschaal is sprake van een constante stijging van het cijfer per extra scorepunt (onafhankelijk van de normering).

Doordat de lengte van de scoreschaal variabel is, is de score-cijfer-transformatie minder standaard geworden. De omzetting van scores naar cijfers dient op basis van door het CvE vastgestelde formules te worden uitgevoerd (zie Regeling omzetting scores centrale examens in cijfers 2011⁸).

Voor elk examen zijn na de normering omzettingstabellen gegenereerd. Deze zijn gepubliceerd op de websites www.examenblad.nl en www.cito.nl.

Deze omzettingstabellen zijn berekend volgens de vastgestelde formules en de door het CvE vastgestelde normeringstermen.

⁸ Regeling van het College voor examens van 15 februari 2011, nummer Cve-11.0167, houdende vaststelling van regels voor de omzetting van scores in cijfers 2011 (Regeling omzetting scores centrale examens in cijfers 2011)

datum: 15 februari 2011

gepubliceerd: Staatscourant 2011, nr. 6982; CFI-Online februari 2011
